

AKayeta and Kurukan Fugan

Ləngw ir ɛpɔɔyin

Kənɛ sændɛndɛ ɛpɔɔ ɛd mənɛ mbaŋ həbənək ene ñəgwə mɔ ñəgw olaa ɔr bələgən bər gər ɔwaar ɔr biyi bəbanah ?

ʔər hurik enangəra bən ang Joseph Kizerbo ako ka yasəbani enɔ adɔ gasəkə kəni afɔ mɔndii gə anjus ɛh eñəgw elɔ.

Ebaar ɛd bə banahel ɛpɔɔ rəpəbah. Məŋ yəŋahənək kəni gər bənəŋ bendəmar ɛpɔɔl gwərəfɔ gə eñəgwəranel.

Adɔfa eñəgwəranel angenande gər ɛpɔɔ haniwək ?

Aləguranyin dɔ gə akayeta and calaŋ angenande mɔ pɔɔ fɔɔ kəni dɔ yegwahən bani ?

ʔər hwətayabah gər ɔgaf ɔdəbən olaa ɔr bərəbənɔɔ gasək kəni ahəbən ɛh mayind nang kəni bəniŋɔ heməna bani ɛcɛtɛl məŋ kəbayehən ɔnangəran ɔɔ gər bandəpəna band ɛnəŋ endebən hara ʔey ani bafəna ma ani bafətahəna.

Gə mayind lək bani bər gə ɔnangəran ɔdako bən yik mɔnang angebah anəyan and tangaŋ gər ɔwaar ɔr biyi bəbanah, gə nə mɔndako nangəkənɛ ɛnd angwɔl and tang bani wacənd Mali : Akayeta and angwɔl and Mandɛ ma and Kurukan Fugan.

Gə ɔyɛkah ɔr apeda and rik Intermedia iniiy ind 1998 gər Kankan (nə ebaar ɛd Laginɛ rɔ) bəfɔɔ bər gər bənəya band ɔwaar ɔr acəla eñan baŋ gayik ɔfɔɔ ɔr bərəkəni yikəna, məŋɛh Ombambaraŋ dɔ gə ɔngolaŋ bə ʔalaran bər gər Senegal dɔ gə bər gər Ginɛ bən səyakəni bacətahən bangaʔah band bəndey baŋ ba akɛ kəham ebi dəkwa bəyan **bən**.

Elod gə aŋɔ yik mɔ təkən ʔapan ir eñəgw ɛd bandəpəna band bayik gər ɔfɔɔ fɔ baŋ. Naŋɔ yik mɔ mɛd ebaar ɛd Mali ir tangin egii ebaar ɛd hamək ɛcɛt ɔwaar ɔʔəhɛnɔŋ əyənən ɛd bangodɛ bakəbənəhik baŋ.

Akayeta and ɔwun ɔr Mali iɔ aŋ bacariaya 44 wədəbah band kəham eɔ dəkwa ɛməhwətan ɛd anjəlan aŋɔɔ.

Yikəfɔwa, bər yəgwək akayeta aŋɔ bən ayana ʔɔ yanakəni ani tiwənena. Asəyalan Tamsir Nian, gər akayeta and wəlik « Aməd and bəmandɛ aŋ », fɔɔkɔ ɛnd Kurukan Fuga ma ɛcɛt ɛd gwənɛl gər gabano hatelinənd. ʔənjəlan batəm nəcət kəni bari gat ey pənəŋd akayetaŋ aye kifəni mənɛ ani ŋatahəna dɛk bəndey.

Ahetən kəni bayınd ribahə Bakary SOUMAORO in dō gə mayınd Abdulay Kante yin, ər səkəbani mayınd hurik engənjet bəndey bən, dō nangəkəy Kante ir gər Tambakunda aye yihelibahə.

Gər bəgwən bəcəhən pere riyak etəm dō yakahən kəni cəlcə ɔr əyənjən ed ekəmb ed alaal.

Gər Fərans yakəhan bani epəlc ed iniy 1789 nanj wəcək Bastiyin.

Epəlc ed bacariya band hurik ecəban ed alaal, ər yak kəni and hucak emər etəm ekinəmel gə iniy ind 1948, dō kwəl akə.

Akayəta and Kurukan Fugan (gər enaw ed Kangaba, gər ebaar angwol and Mali ir gakə) ər yəgw kəni iniy ind 1236 nə and Janukəni bəmande gər cəhwən ɔr emun emanjen gabano wacənd Sumaro Kante.

Kurukan Fuga ər rəf bandəpəna batəm band edəkaya ed cəlaa ɔr enəng etəm end bəmanden dek ir cəbət.

Məndakə bayik Kurukan Fuga gakə ləkayand dɔr cəlaa ɔr cəbulunda cə anjəm cə baarəbah gə bəmande bən gatey nəkən bacariya band wed kəni ban.

Hand ir cəlcə ɔr bətuk gər anjəna, ər kisək mənə akucandəna gekuca adə ganəkak mban.

Ər wacəbani ənəgw ed akayəta anjə nand hucak emər edebah gər Kirina kəf Sunjata gahər banj Sumaro Kante, aməd and yibahə Kamajan Kamara emun end ebaar ed Sibi.

Bələngw bər cənəgək dek wacəbanəbi, mən yihahən bah cəlaw 12 gər ebaar elə.

bəschar bən nabani bən fana, bələngw bərebən yihelibahəna.

cəkey 12 wedəbah apeda anjə, dō emunen end bəbcəbən Samadi Bəbə wacəbah.

Bələngw 12 pere wəsəbani ləngw ir Sunjata Kəta, dō mən ribano emun enəngw endebən gər Mali dek.

Nə məndakə rəfəbani anəkəra añaran hand ir cəwaar ɔr bəbanah. Gəlcə kəni bəbər ribani bən, aməd and eməkar ebahəna, ləkahənəbani bacariya 44.

Bəbət ir cəlayin gə ebatak ani kwəyabana : eyenər ed gər bulundəl, bacariya band cəfəba ɔr ekəmb ed alaa ban, edəkayan ed cəwunəl, ebaca etebətanel, añəpara and bascharan, edəkayan ed iciw, bangode band emunar ban, ekəc ed wurəl,

edəkayan ed bələyer, edəkayan dō gə etəyal ed bandəpənal, egəfan ed bangəŷəral. dek ir bəndey dən yibah mō pōlō.

Gō yəmbəbah ekəbən ed apeda and gər Kankan nən pab gə akayəta and Kurukan Fugən.

Ayē kəməni jəkwand bər baarəbah yatijo bən. Dō kəmi harand cələk egi mō təf mən kənə hatayē jənene fo andeyen ənō.

Bətefana ayē kəməni jəkwand bər gər Akarənaya and Cəfə dō gə bər ləkayak cəla ɔr bənəg bən (CELHTO) ir gər Niamey dō aləngwan Mangone NIANG, mən ar nəcətək akayəta ənō, Kəmi harand andəyen andəbənō egii gə ɔndəwəwən gər ɔnang ɔr gwər gabanə and tənən.

Dək bər yik gər Aməhwər and anəya ɔd gər bəngwəl bətiil bən (RER).

Asəyalan M. Bernard FELLER mən Aləngw ar Intermedia Consultant SA : kidagibana mən ŷey ane kərəɔyena ene diyē. Mbən kəmə jəkwand dō kəmə felənd mənə kayəlaya kəmi pangind egii mənata ɛr yana kənə yin.

Rikəmi yatir akey and 30 gə facanw ir Bacələbi 1999.

AKayəta and Kurukan Fugaŋ

ʔələŋgw bər Mandɛ ir tang bən dɔ gə ɔsɛr ɔrɛbənɔŋ, gə akey and 1236 gər Kurukan Fuga, enaw ɛd Kangaba (Ebaar ɛd gər Mali ir dɔrɔyin) gə ahucak emɛr ɛd gər Kirinal, bən yakəbah akayəta and bacariya bəŋɔ rɔ.

I :- ʔnd bulundaŋ

Acariya 1 : bulunda isəm ir Mandɛyin akɔ ʔapəbani :

- bəlaa 16 « Ton Ta djon » ma bəbaha bər bəmɔtɛ bən.
- bəlaa 4 Mans si ma Odəwis ɔd bəmɔn ɔk.
- bəlaa 5 « MoriKanda » ma anjɛh bəharan bən
- bəlaa 4 « bəsəmb » ma anjɛh and bər hamərak bən.

Aməhwər kala yik gandəyen andehəm.

Acariya 2 : danin ʔapək bəsəmb bən enəbi pələnd bələŋgw bən, enəbi ʔələnd bapela band ʔenene dɔ gə ɛpɔɔ edebənɛl kəyana ʔni məhwətənd bənd aʔɛhəna bəŋ dek ir ebaar.

Acariya 3 :

Anjɛh bəharan bən ɛh bəsəyal bən dɔ gə bəhwəl bən. Bəlaa dek ʔapək enəbi kwitand dɔ enəbi ʔəŋən ahəbən.

Acariya 4 :

ʔbulundayin nə banjɛh ʔapəkəni, dɔ angii mɔtana aləŋgw nə anjɛh kala. Anjɛhan dek (bəsɔʔan ma bəsɔhar) bər rəwəkənəbi nə bə niiy bətas kəbarənd.

ɔʔarɔk « kangbe » eni gihələnd gər bapɛda band emɛd ɛd bacariya band kələkaya bulundayin.

Acariya 5 :

Alaa kala ɛhɔ dəkaya dɔ ɛhɔ kəc ɔlaa ɔrɛhəmɔl. dɔ mənɛh ɛdanw ɛd alaal, acariya and ɛdanwan ʔilək.

Avariya 6 : enɛ kɔrahənɛ ɔkahər ɔnd ɛketayanɔŋ aməhwər and ɛnəkɔnan (könögbèn wölö) ɛd bər lahak dɔ adigend yik mɔ kwət.

Acariya 7 : Acacandəra yik mɔ kwət hand ir bəmadenka dɔ ɔʔəba « Tanamayanyöya ».

Nə mōndakōh angōyərə agidəna hand ir baməhwər baŋɔ hali ənəhən, gayil eyəŋən ɛd yik acariyaŋ.

Hand ir bəminəm bəɔɔjan ma bəɔchar bənd ɛɔchar ɛdey ma icən indey anəhira yikəna, dɔ bəte hand ir ejw *iharək bən dɔ gə ejw* ibeja bən anəhira aŋɔ ayɛ yikəna.

Acariya 8 :

ənəŋ ɛnd Ketəŋ yik ɛnəŋ ɛmunəŋ.

Acariya 9 :

ɛkwəl ɛd ɔbafəl bulundayin dɛk hwənək. Panga ind səmiŋ belaa dɛk hwənək.

Acariya 10 :

Cəmarəndənɛ gat ɛnɛ cɔtɛ enəm.

Acariya 11 :

Sam ɛɔchar ɛdey ma itɔh indey ɛhɔ ñaf gər bər akɛta, angena mɔ təf.

Acariya 12 :

Ebətɛl ɛd ɔwunɛl gand səm kə yind ɛcɔtɛl. Agena mɔcɛt afəhən ang itɔh imat bayikəna gər səm.

Agena mɔ cɛt ɛnjar gayik mbaŋ ɔɔtərakɔ.

Acariya 13 :

Agena mɔmenan ɔñak (bən hwən ɛpɔɔɔ).

Acariya 14 :

Agena mɔmenan bəɔchar bən ɔnəma ɔdebɔk.

Acariya 15 :

Agena mɔ kəm asɔchar ayər- yeran hara icən *idehamŋ* aŋɔ təkwanena.

Acariya 16 :

Yabət bandəyən bandebən baŋ bəɔchar bən mɔmedəhəni eni giheli ger ɔwun.

Acariya 17 :

Enəŋgwəɔ ɛnd harək bəniiy 40 bən, kwətindən dən.

Acariya 18 :

Yənjənə cəngw ər çharəl.

Acariya 19 :

Asçan kala bəyaraw bəhi jətə kəbi : bəharək bər asçar ar anç cətena eñərəl bən də gə ərəb ed fəlbəhəl enəyal kəmel.

Yənjən bənə bəhi bəjə.

Acariya 20 :

Agena mətərli cəfəpəl, yəлиндən bi akey amat gər ləhə and eteytan, də enəbi dəngwətənd gər bəndeyen nand Ƴapəkəna.

Epadepel hwənəkənjəne bəri angena ambab and bahakəyan.

Acariya 21 :

Agena mətəma asçar ar : aləngw areyan, ar akəta gə wəjan, ar asəyal areyan, alaƳan areyan, ar ətər gə wəjan də gə ar angwələra an.

Acariya 22 :

edafənanel amasinah and əlahə, də cəbananəl yik amasina and əlaa cəmə.

Acariya 23 :

Agena mətəjifar hand irewən. yənjəniden ərəb ed yəl kən anəkəl.

Acariya 24 :

Agena mətəndənən eñənjənəhen bələyer bən.

Acariya 25 :

Ar əlawənən gər Mandə, Ƴey anç dina.

Acariya 26 :

lhey iləyerin aħə dəngwelindəna akəcaj.

Acariya 27 :

Əndənaw end nangayakənj ayələyahən əhə eñər hara atəfəna acəta and bəniiy.

Gwər gayəmbə kəni yo bər cərəb bən bəharək bən kənjə sanan.

ənjarənj bəd gə bəniiy 20 kə Ƴər.

Acariya 28 : Napul ir asçarin çəy cəsas əh : ibat irehəm, ibat ir səm də ijd ir nəm.

Acariya 29 :

Acapəra and eñəraŋ end bətas bəŋɔ kəyind mo ma :

- Ang icəniŋ *ahɔ bɔhəna asɔfan*
- ɔʃen ɔr abat gər bən bəhi
- Etəkwan ed bacariya band eñər baŋ.

Acapəraŋ ʃac ir angwol kəni fanwənd.

Acariya 30 :

Dəkwandən bənɛ bər ʃəmura kəbi bən.

Acariya 31 :

Yəŋənənə nəŋgin, eñərəl dɔ gə akətaŋ.

Acariya 33 :

Danwəlb ar angɔyərə gə wəjan bari kɔ cəfəninəna.

II : end napuləŋ :**Acariya 34 :**

bəŋɔ bəŋɔ kəyələnd ɔhwən ɔr ʃeyɔl : eyəcərəl, eyələl, anəmbəraŋ, andəyenaŋ dɔ gə ebetelel. Yabət bəŋɔ dɔ gə sɛdɛ agena ɛmənak agena.

Acariya 35 :

Ey kwənahən ɛr mo medayin afɔ etək bəniiy 4.

Acariya 36 :

Gat anahən ɛhɔ dəw ejel ekwətənanel, bətɔh bən ahadacan hwən kəbi.

Acariya 37 :

lheyiŋ gə ɔpɛʃ ma gə ɔbeci 4 kəyana egind mo nəmbər.

Acariya 38:

eñəŋən enahən kala aʃən ar ecaran hwənək.

Acariya 39 :

ɛdəban ed acələl agena ɔrɛk gangəmənɛ ʃey ayə yapənəhəna.

III- end ekəc ed wureŋ

Acariya 40 :

Wurin napul ir bela dek yik. , alaa kala ãapæk eho kahand ma eho kəcənd pangind biyi dek ene betayɛ.

Acariya 41 :

Damana ey cərahən apuyan kənəkənəna ebaarel bari keɗal ɔyand ɔd batəhək.

Acariya 42 :

Ɔyelɔl eni gind mo kap baɗ gə eñana ɛd enderan hali ekwət ebar ɛd benedəl.

IV : Enata ɛd akayətal

Acariya 43 :

Balla Fasséké Kouyate yik mo tana eho egii rəwis ir ɔpəna dekin ɔɔ bət eho ahetən ar bangɔyərən gər Mandɛ dek. **Məŋ baña kəno ebi cacandərelind bənəŋ dek ɔɔ gə iciw ind emuniŋ.**

Acariya 44 :

bər bayik atəfəndəna bacariya baŋɔ dek, mo nəp kəni yi.

Alaa kala eho gii anəkənən ar bacariya baŋɔ gər edebirɔ.

Siriman KOUYATE

Nəmbətak ge ɔpɛfahɔŋ akayəta aŋɔ

Ɔɔ yikɔ bəte Aləwət gər Aciw and Ofanw and gər

Kankan.